

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้ศึกษาขอแนะนำเสนอเนื้อหาที่ได้ทบทวนจากเอกสารและงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยแบ่งออกเป็น 4 ส่วน ดังนี้

1. ค่านิยมหรือคุณค่าและลักษณะค่านิยมที่มีต่อผู้สูงอายุในสังคมไทย
2. บทบาทของผู้สูงอายุในสังคมไทย
3. วิจารณ์และสัมพันธภาพที่มีต่อผู้สูงอายุ
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ค่านิยมหรือคุณค่าและลักษณะค่านิยมที่มีต่อผู้สูงอายุในสังคมไทย

1. ความหมายของคุณค่า หรือ ค่านิยม

คุณค่านั้นอาจใช้แทนคำว่าค่านิยมได้ (พระยาอนุমানราชชน, 2530, หน้า 412) เนื่องจากการที่บุคคลเกิดการให้ค่านิยมต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือให้ค่านิยมต่อสิ่งนั้นๆ เหมือนกันต่อไป สิ่งนั้นก็จะเป็นสิ่งที่มีคุณค่ามากในสังคมไทย ดังนั้นในที่นี้จะขอกล่าวถึง ค่านิยมผู้สูงอายุ เป็นส่วนหนึ่งของระบบค่านิยม ที่สังคมพึงมีต่อผู้สูงอายุในด้านต่าง ๆ ซึ่งอาจมีทั้งในทางดีและไม่ดี ตามที่ค่านิยมในช่วงเวลานั้น ๆ ซึ่งบางครั้งอาจให้ความหมายว่า ทั้งคุณค่าและค่านิยม คือสิ่งเดียวกัน และก่อนที่จะศึกษาถึงการยอมรับคุณค่าของผู้สูงอายุ จึงควรที่จะกล่าวถึงความหมายของคุณค่าหรือค่านิยมพอสังเขป ดังนี้

ค่านิยม เป็นมาตรฐานในการตัดสินใจว่าสิ่งใดดีหรือเลว เป็นสิ่งที่ใช้ควบคุมและกำหนดเป้าหมาย แนวทางพฤติกรรมของบุคคล (Rokeach M. cited in Shirley M. and Vera M, 1979, P.3)

ค่านิยม คือ พื้นฐานในการเลือกของบุคคล ซึ่งแสดงออกเมื่อบุคคลมีความเชื่อในสิ่งที่ดีกว่าถูกหรือผิด สำคัญหรือไม่สำคัญ ดีหรือเลว ฉลาดหรือโง่ จริงหรือปลอม (Walter and Scott 1962, อ้างในรัตนภรณ์ เทียงพิท, 2517, หน้า 1)

ค่านิยม คือ ความเชื่ออย่างหนึ่งซึ่งมีลักษณะถาวรเกี่ยวกับสิ่งที่คิดว่าพึงปรารถนา หรือไม่พึงปรารถนา ซึ่งสะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมของสังคมและเป็นสิ่งที่สมาชิกในสังคมยึดถือ ร่วมกันอย่างกว้างขวาง บุคคลใดยอมรับค่านิยมใดเป็นของตน ค่านิยมนั้นก็จะเป็นเป้าหมายในชีวิตของบุคคลนั้น (David Kretsch and Others อ้างในถาวร เกียรติทัมทิม และ พรชัย ลิขิตธรรมโรจน์, 2536, หน้า 13)

ค่านิยม หมายถึง ความคิด พฤติกรรมและสิ่งอื่น ๆ ที่คนในสังคมเห็นว่ามีความค่าจึงยอมรับมาปฏิบัติตาม (ถ่อ สวัสดิพานิช, 2519, หน้า 46)

ค่านิยม เป็นระบบความเชื่ออย่างหนึ่งที่มีลักษณะถาวร ถดถอยลงไปตามลำดับ ความสำคัญใช้เป็นตัวกำหนดรูปแบบการกระทำหรือปฏิบัติอันเป็นที่ปรารถนาของบุคคลและสังคม เกิดความเชื่อมโยงประสานสัมพันธ์ซึ่งกันว่าเป็นสิ่งที่ดี เห็นชอบสมควรนำไปเป็นวิถีทางประพฤติปฏิบัติที่พึงประสงค์ร่วมกันหรือเพื่อให้บรรลุถึงจุดหมายปลายทางของชีวิตที่พึงปรารถนา (สุนทร โคมินและสนิท สมัครการ, 2522, หน้า 37, 355)

ค่านิยม หมายถึง สิ่งสำคัญขั้นมูลฐาน ที่ทำให้บุคคลตัดสินใจว่าควรจะทำปฏิบัติอย่างไร หรือไม่ควรปฏิบัติอย่างไร ค่านิยมเป็นเรื่องของความคิดในสิ่งที่ควรจะเป็นซึ่งคนส่วนใหญ่เห็นพ้องต้องกัน (อานนท์ อาภาภิรมย์, 2525, หน้า 20-22)

ค่านิยม คือ การยอมรับบางสิ่งหรือการกระทำใดๆ ที่มีคุณค่า มีประโยชน์ มีความสำคัญมีความถาวรมากกว่าการมีทัศนคติ (แสงสุรีย์ สำอางค์กุล, 2534, หน้า 166)

ดังนั้น สรุปได้ว่าค่านิยม ก็คือ ความคิดในสิ่งที่ควรจะเป็นหรือสิ่งที่ถูกต้อง พึงปฏิบัติ มีความสำคัญและคนสนใจ เป็นสิ่งที่คนปรารถนาจะได้หรือ ปรารถนาจะเป็นและมีความสุขที่จะได้เป็นเจ้าของ

ค่านิยมเป็นรากฐาน ในการที่จะทำให้บุคคลตีค่าของสิ่งต่างๆขณะเดียวกันบุคคลก็จะถูกตีค่าจากผู้อื่นด้วยและสิ่งใดที่มีคุณค่าแก่บุคคลนั้นสูง ก็เรียกได้ว่า มีค่านิยมต่อสิ่งนั้นสูง ในทางตรงกันข้ามถ้าถึงใดมีค่านิยมน้อย หรือ ไม่มีคุณค่าเลย เรียกว่าสิ่งนั้นมีค่านิยมน้อย (วัชร ธุวธรรม, 2525, หน้า 7-9)

จากความหมายของ ค่านิยม จะเห็นได้ว่า ค่านิยม มีอิทธิพลต่อการแสดงออกของ พฤติกรรมมนุษย์ เป็นมาตรฐานที่จะนำทางหรือเป็นแนวทางให้บุคคลประพฤติปฏิบัติและค่านิยมที่เหมือนกันของหลายคนรวมกันเป็นค่านิยมกลุ่ม และกลายเป็นค่านิยมของสังคมทั้งหมดร่วมกัน ดังนั้นการยอมรับคุณค่าของผู้สูงอายุหรือการรู้สึกถึงคุณค่าผู้สูงอายุ จึงเป็นความชอบหรือการให้

ความสำคัญของบุคคลต่อผู้สูงอายุ โดยเฉพาะ เป็นการแสดงพฤติกรรมของบุคคลที่มีแรงจูงใจจากความชอบและยึดถือในค่านิยมของสังคมที่มีต่อการเคารพยกย่องผู้สูงอายุ

2. ลักษณะของค่านิยม หรือ คุณค่า

สุนทรีย์ โคมินและสนิท สมัยการ (2522, หน้า 13-17) ประมวลลักษณะของค่านิยมหรือ คุณค่าไว้ดังนี้

2.1 ค่านิยมมีลักษณะยืดหยุ่นถาวร กล่าวคือ มีลักษณะคงที่และไม่เปลี่ยนแปลง ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้สังคม วัฒนธรรมและบุคลิกภาพของสังคมมีความต่อเนื่องและแตกต่างกันไปจากสังคมอื่น ๆ การที่ค่านิยมมีลักษณะคงที่นั้นเนื่องมาจากกระบวนการเรียนรู้ของมนุษย์ มนุษย์ได้ถูกสอนมาแต่เด็กเกี่ยวกับค่านิยมต่าง ๆ กระบวนการนี้จึงได้เป็นตัวกำหนดลักษณะนิสัยที่ค่อนข้างยั่งยืน และคงที่ของคนที่เติบโตในสังคมนั้น ๆ และยิ่งผ่านกระบวนการสอนการเรียนรู้เป็นเวลานานก็จะยิ่งเป็นการตอกย้ำให้ค่านิยมมีลักษณะยืดหยุ่นถาวรมากยิ่งขึ้น

2.2 ค่านิยมมีลักษณะเปรียบเทียบระดับความสำคัญ กล่าวคือในแต่ละบุคคลหรือกลุ่มคนเมื่อได้รับค่านิยมจากกระบวนการเรียนรู้จากสังคมแล้ว บุคคลหรือกลุ่มบุคคลก็มักที่จะแยกแยะหรือจัดลำดับความสำคัญของค่านิยมที่แตกต่างกันหรือไม่สอดคล้องกันเพื่อประกอบการตัดสินใจเลือกค่านิยมอันใดอันหนึ่ง ที่เป็นประโยชน์กับตนเองให้มากที่สุด เช่น การเลือกค่านิยมระหว่าง “ความสำเร็จในชีวิต” กับ “ความซื่อสัตย์” หรือระหว่าง “ความเคารพในตนเอง” กับ “การได้รับความยกย่องในสังคม” เป็นต้น

2.3 ค่านิยมมีลักษณะเป็นความเชื่อ กล่าวคือ ค่านิยมเป็นความเชื่อที่ใช้เป็นฐานสำหรับการเลือกปฏิบัติตามที่ตนชอบ ซึ่งประกอบด้วย 3 องค์ประกอบคือ ความรู้ความเข้าใจ (cognitive) ความรู้สึกผูกพัน (affective) และพฤติกรรม (behaviour) ซึ่งใช้เป็นตัวกำหนดรูปแบบการกระทำหรือปฏิบัติ (action) อันเป็นที่ปรารถนาของบุคคลและสังคม เกิดความเชื่อมโยงประสานสัมพันธ์ซึ่งกันและกันว่าเป็นสิ่งที่ดี เห็นชอบสมควรนำไปเป็นวิถีทางประพฤติกปฏิบัติที่พึงประสงค์ร่วมกัน หรือเพื่อให้บรรลุถึงจุดหมายปลายทางของชีวิตที่พึงปรารถนา

3. ชนิดของค่านิยมหรือคุณค่า

ค่านิยมหรือคุณค่าของบุคคลหรือสังคมแบ่งออกเป็น 2 ชนิด คือ (สุนทรีย์ โคมินและสนิท สมัยการ, 2522, หน้า 18) ค่านิยมวิธีปฏิบัติ (instrumental values) และค่านิยมจุดหมายปลายทาง (terminal values)

3.1 ค่านิยมวิธีปฏิบัติใช้เป็นแนวทางการประพฤติกปฏิบัติ นำไปสู่สถานะที่คนส่วนใหญ่ถือเป็น “อุดมคติ” แบ่งออกเป็น 2 ด้านคือ ค่านิยมด้านจริยธรรม (moral values) ให้

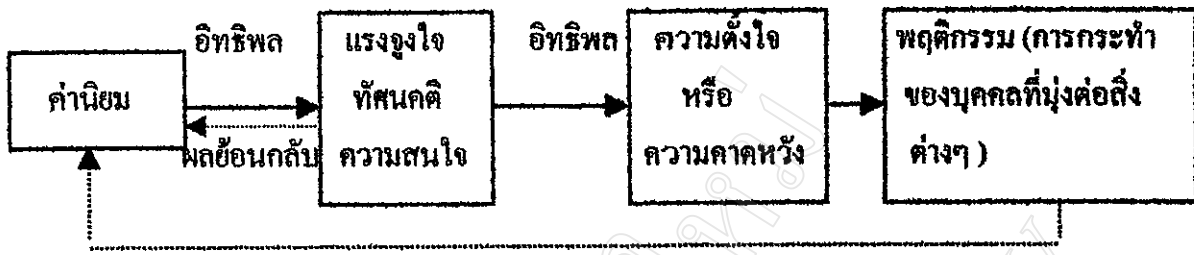
ความสำคัญกับการประพฤติปฏิบัติอย่างมีจริยธรรม ด้วยการนำความดีไปประพฤติให้เกิดความถูกต้องชอบธรรมกับหลักศีลธรรมและวัฒนธรรม เช่น ความซื่อสัตย์ ความสุภาพ ความเคารพ นบนอบเชื่อฟัง ความจงรักภักดี ความมีใจกว้างให้อภัย การเคารพพ่อแม่ เชื่อฟังครู อาจารย์ และยกย่องผู้มีอาวุโส ผู้สูงอายุ รวมถึงการละเว้นการทำ ความชั่วทั้งปวง ค่านิยมด้านความสามารถหรือ ค่านิยมสร้างตนเอง (competence values หรือ self actualization values) ให้มีความสำคัญกับความสามารถและประสิทธิภาพรวมถึงการสร้างบรรทัดฐานทางสังคมร่วมกัน เช่น การประพฤติปฏิบัติอย่างมีเหตุผล และการใช้ความรู้ความสามารถของตนเอง การมีความคิดสร้างสรรค์ มีความทะเยอทะยาน

3.2 ค่านิยมจุดหมายปลายทาง แสดงออกถึงจุดหมายปลายทางของชีวิต (end of life) หรือจุดหมายปลายทางของการกระทำ (end of action) อันเป็นที่พึงปรารถนา แบ่งออกเป็นสองจุดคือ มีศูนย์กลางอยู่ที่ตัวบุคคล (self-centered) หรือภายในตัวบุคคล (interpersonal) นิยมเรียกว่า “อุดมคติ” (ideal) กับมีศูนย์กลางอยู่ที่สังคม (society-centered) หรือระหว่างบุคคล นิยมเรียกว่า “คตินิยม” หรือ “อุดมการณ์” (ideology)

4. การเกิดค่านิยมหรือคุณค่าและพัฒนาการของค่านิยมหรือคุณค่า

4.1 การเกิดค่านิยมหรือคุณค่า

ค่านิยมหรือคุณค่าเกิดจากความจำเป็นหรือความต้องการทางสังคมของมนุษย์ในขั้นแรก ต่อมาก็จะเกิดความชอบ หรือ ความสนใจคิดตามมา ความชอบนี้กระตุ้นให้มีความนิยมหรือความเข้าใจในคุณค่านั้น แล้วกลายเป็นค่านิยมขึ้นมา ค่านิยมที่ก่อตัวขึ้นในระยะหนึ่งที่น่าสนใจสมควรจะกระตุ้นหรือพร้อมที่จะเกิดการกระทำอยู่ในใจที่เรียกว่า ทศนคติ นั่นเอง (วิเชียร รักการ, 2525, หน้า 42) ค่านิยมจึงเป็นแกนกลางในการสร้างแรงจูงใจ ทศนคติ ความสนใจ และมีอิทธิพลผลักดันให้เกิดความตั้งใจหรือความคาดหวัง และมุ่งไปสู่การแสดงพฤติกรรมที่สอดคล้องกับค่านิยมนั้นในที่สุดดังรายละเอียดในแผนภูมิที่ 1 (ประสาร มาลากุล ณ อยุธยา, 2523, หน้า 2 อ้างใน ทำเนียบ ไสแสนน้อย, 2527, หน้า 10)

ผลย้อนกลับ

แผนภูมิที่ 1 แสดงอิทธิพลของค่านิยมต่อพฤติกรรมของบุคคล

4.2 การเลือกและยอมรับค่านิยม

เด็ก ๆ จะยอมรับถ่ายทอดค่านิยมหลาย ๆ อย่าง จากผู้ที่มีอิทธิพลที่แวดล้อมเขาอยู่ ผู้ที่มีอิทธิพลมากที่สุดคือ พ่อ แม่ เมื่อโตขึ้นเด็กก็เรียนรู้วิธีการที่จะคิดต่อทางสังคม ได้พบปะสมาคมกับบุคคลต่าง ๆ มากขึ้น เช่น ครู อาจารย์ สื่อมวลชน สิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ยังพบว่าคนจะให้ความสำคัญแก่ค่านิยมบางอย่างและเริ่มตัดสินใจเลือกกว่าค่านิยมใดมีค่าจริง ๆ สำหรับคนก็จะรับไว้เป็นเอกลักษณ์ของตน ให้สอดคล้องกับการกระทำที่เป็นบรรทัดฐานของบุคคลในสังคมของตน (ก่อ สวัสดิ์พานิช, 2529, หน้า 90)

4.3 ความแตกต่างของพัฒนาการบุคคล

จะเห็นได้ว่าพัฒนาการค่านิยมของบุคคล ย่อมแตกต่างกันไปในแต่ละบุคคล ทั้งนี้เนื่องจากอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมตัวบุคคลนั้นนั่นเอง ซึ่งมีอยู่หลายประการเช่น ความแตกต่างระหว่างบุคคลในด้านการอบรมเลี้ยงดูจากทางบ้าน ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว โรงเรียน เพื่อน การศึกษา ประสบการณ์ที่ได้รับ ความต้องการและความสนใจเป็นต้น (รัตนภรณ์ เทียงพิภ, 2517, หน้า 3) ฉะนั้นค่านิยมจึงเป็นรากฐานในการที่จะทำให้บุคคลตีค่าของสิ่งต่าง ๆ ตามค่านิยมของตนเอง ขณะเดียวกันบุคคลก็จะถูกตีค่าจากผู้อื่นด้วยและค่านิยมที่จำเป็นสำหรับการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ซึ่งเมื่อปฏิบัติแล้วเกิดความพอใจและเกิดความสุขถือเป็นค่านิยมพื้นฐาน ได้แก่ หนึ่ง ค่านิยมเกี่ยวกับตนเอง (self values) หมายถึง “มีความสามารถที่จะยอมรับตัวเอง ยอมรับว่าตัวเองเป็นคนมีค่ามีความสำคัญสำหรับคนอื่น ๆ” สอง ค่านิยมที่เกี่ยวกับคนอื่น (values of others) หมายถึง “คนอื่นเป็นคนที่มีความเท่าเทียมกับตนเองด้วย “ หรืออาจพูดได้อีกนัยหนึ่งว่าค่านิยมพื้นฐานของมนุษย์ก็คือ “คนเห็นคุณค่าของคนและเห็นคุณค่าของผู้อื่นด้วย” (Hall, 1973, อ้างในวัชรวิ สุวรรณ,

2525, หน้า 7) และสิ่งใดที่มีคุณค่าแก่บุคคลนั้นสูงก็เรียกว่ามีค่านิยมต่อสิ่งนั้นสูง ในทางตรงข้าม ถ้าสิ่งใดที่มีค่านิยมน้อย หรือไม่มีคุณค่าเลยเรียกว่าสิ่งนั้นไม่มีค่านิยมต่ำ

5. เกณฑ์สำหรับพิจารณาค่านิยม

ในการพิจารณาค่านิยมของสังคมหนึ่ง อาจพิจารณาโดยอาศัยหลักเกณฑ์ ดังต่อไปนี้ (Raths, Harmin and Simon, 1966, อ้างในทำเนียบ โสแสนน้อย, 2527, หน้า 11)

- 5.1 เป็นสิ่งที่บุคคลเลือกโดยอิสระ มิใช่ถูกบังคับหรือเพียงทำตามผู้อื่น
- 5.2 เป็นสิ่งที่บุคคลพิจารณาเปรียบเทียบกับสิ่งอื่น ๆ หรือตัวเลือกอื่น ๆ ที่มีอยู่แล้ว
- 5.3 เป็นสิ่งที่บุคคลพิจารณาไตร่ตรองถึงผลที่จะเกิดขึ้นแล้วทั้งผลดีและผลเสีย
- 5.4 เป็นสิ่งที่บุคคลเชื่อว่า มีค่าและเป็นที่ต้องการที่พึงปรารถนาของตนเอง
- 5.5 เป็นสิ่งที่บุคคลภาคภูมิใจ ยอมรับและเต็มใจ ต้องการที่จะแสดงออก กล่าวถึง

และสนับสนุนอย่างเปิดเผย

5.6 เป็นสิ่งซึ่งบุคคลยึดถือปฏิบัติ คือ ทำจริง ๆ มิใช่เพียงพูดหรือแสดงความคิดเห็น

5.7 เป็นสิ่งที่บุคคลยึดปฏิบัติอยู่อย่างสม่ำเสมอ มิใช่เพียงชั่วคราวหรือเลิกง่าย ๆ เมื่อมีปัญหา อุปสรรคเกิดขึ้น

คุณค่าหรือค่านิยมมีความสำคัญเป็นอันมากต่อพฤติกรรมของมนุษย์ ดังนั้น ถ้าสามารถปลูกฝังค่านิยมที่ดีงามเหมาะสม กับความต้องการของสังคมให้แก่เด็ก ๆ ได้ พฤติกรรมของเด็กก็จะเป็นไปตามที่สังคมปรารถนา

6. ลักษณะค่านิยมของคนไทย

ในสังคมไทยมีค่านิยมหลายอย่างที่ได้อิทธิพลกันมาแต่อดีตรจนถึงปัจจุบัน พอสรุปได้ดังนี้ (วิเชียร รักรการ, 2529, หน้า 45 - 47 และ สุพัศตรา สุภาพ, 2534, หน้า 22)

6.1 การนับถือบุคคล คนไทยถือว่าคนมีความสำคัญมากที่สุด ทุกสิ่งทุกอย่างในโลกนี้ขึ้นอยู่กับบุคคล ถ้าปราศจากบุคคลเสียแล้ว ทุกสิ่งทุกอย่างก็ไร้ความหมาย

6.2 การยกย่องความเป็นผู้ใหญ่ ผู้อาวุโส เนื่องมาจากครอบครัวไทยแต่เดิมมีลักษณะเป็นครอบครัวใหญ่ สืบทอดกันมาหลายรุ่นของเครือญาติ เช่น ทวด ปู่ ย่า ตา ยาย พ่อ แม่ ลูกหลาน หัวหน้าครอบครัวซึ่งมักหมายถึงผู้อาวุโสที่สุด เป็นผู้มีอำนาจสูงสุดในการตัดสินใจเกี่ยวกับความเป็นอยู่ของครอบครัว สมาชิกในครัวเรือนจะมีความยำเกรง ไม่สามารถโต้แย้งได้ ระบบครอบครัวลักษณะนี้ได้สร้างรูปแบบของสังคมไทยขึ้นมา กลายเป็นรูปการปกครองแบบเจ้าขุนมูลนาย อันเป็นแบบแผนของพฤติกรรมของคนไทยมาช้านาน ทำให้เกิดพฤติกรรมยกย่องผู้อาวุโส

6.3 การยกย่องความเป็นเจ้านาย ซึ่งพฤติกรรมยกย่องความเป็นเจ้านายนี้จะสังเกตได้จากที่ผู้อาวุโสมักจะอวยพรให้ลูกหลานว่าโตขึ้นขอให้ได้เป็นเจ้าคนนายคน

6.4 การรักความสนุก ความสนุกสนานรื่นเริง ความไม่เป็นคนเจ้าทุกข์ เป็นลักษณะพฤติกรรมของคนไทย ซึ่งได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนาในเรื่องให้ยึดหลักทางสายกลาง คนไทยจึงมีลักษณะที่ค่อนข้างจะออมชอม มีนิสัยในการจับจ่ายบริโภคค่อนข้างฟุ่มเฟือย ไม่ชอบทำงานหนัก ไม่ชอบคนประหยัดมากเกินไป เพราะลักษณะดังกล่าวเป็นเรื่องต้องอดทน ไม่ใช่เรื่องของความสนุกสนาน

6.5 การยกย่องความเป็นผู้มีกตัญญูต่อผู้มีบุญคุณ โดยถือว่าเป็นผู้ประเสริฐ ดังนั้นพฤติกรรมของคนไทยจึงอุปการะผู้มีพระคุณ เช่น บิดา มารดา ผู้มีพระคุณที่เคยให้การช่วยเหลือมา คนไทยเชื่อว่าการทอดทิ้งบิดา มารดา ผู้มีพระคุณเป็นบาป เป็นการเนรคุณ โลกจะติเตียนเด็กไทยถูกสอนให้สวดมนต์ ไหว้พระก่อนนอนแล้วระลึกถึงพระคุณพ่อ แม่ ครูอาจารย์ ผู้มีพระคุณเสมอ

สำหรับเด็กหรือผู้อ่อนอาวุโส นั้น สังคมคาดหวังให้เคารพผู้มีอาวุโสและหัวหน้าครอบครัวเชื่อฟังคำสั่งสอนของผู้สูงอายุด้วยความเคารพและตอบแทนบุญคุณผู้สูงอายุที่ดูแลตน (Japan Research, 1987, อ้างใน มาลินี วงษ์สิทธิ, 2535, หน้า 7) เป็นการสร้างจริยธรรมให้กับตนเอง ซึ่งค่านิยมด้านนี้ให้ความสำคัญกับการประพฤติหรือปฏิบัติอย่างมีจริยธรรม (behave morally) ด้วยการนำคุณความดีไปประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้องสอดคล้องรวมกับหลักศีลธรรมและวัฒนธรรมเป็นธรรมะอันประเสริฐที่พึงปฏิบัติ หรือเป็นธรรมะที่เป็นคุณประโยชน์ (โพยม วรรณศิริ, 2532, หน้า 122) และเป็น 1 ในค่านิยม 5 ประการ ที่คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ได้บัญญัติไว้ในปี 2525 ให้เด็กนักเรียนซึ่งเป็นเยาวชนของชาติยึดถือปฏิบัติ (สุพิศรา สุภาพ, 2534, หน้า 47) ตามปกติพ่อแม่ ก็จะได้รับการเคารพนับถืออย่างสูงสุดจากลูก แต่อย่างไรก็ตามในปัจจุบัน คนหนุ่มสาวมีความทันสมัยมากขึ้น มีอิสระทางการศึกษาและเศรษฐกิจ คนหนุ่มสาวจึงเชื่อฟังผู้สูงอายุในบางเรื่องถึงแม้ว่าผู้สูงอายุจะได้รับการยอมรับนับถืออย่างมากในประเทศไทย แต่อายุเพียงอย่างเดียวก็มิได้เป็นหลักประกันว่าบุคคลนั้นจะได้รับความนับถือ การที่ผู้สูงอายุจะได้รับความนับถือ ผู้สูงอายุนั้นจะต้องประพฤติหรือปฏิบัติตนให้เหมาะสมกับวัยด้วย (Kaufman, 1960, อ้างใน มาลินี วงษ์สิทธิ, 2535, หน้า 7) แสดงให้เห็นว่าค่านิยมที่ได้รับการยอมรับในสังคมไทยบางอย่าง กำลังเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม เช่น ค่านิยมเกี่ยวกับผู้สูงอายุ เช่น มีการขัดแย้งกับผู้สูงอายุ เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพเศรษฐกิจและ เกี่ยวกับเรื่องนี้พบได้จากการศึกษาความคิดเห็นของผู้ใหญ่และผู้สูงอายุ ทั้งชายและหญิงจากภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคใต้ และใน

กรุงเทพมหานคร ที่เห็นด้วยกับข้อความที่ว่า “เด็กสมัยนี้ไม่ค่อยเคารพพ่อแม่ (มาลินี วงษ์สิทธิ์, 2535 ,หน้า 7 และเกริกศักดิ์ บุญญานพวงศ์, 2533, หน้า 38) และจากการศึกษาความสัมพันธ์ของประชากร 3 วัย ในประเทศไทย พิจารณาตามความรู้สึกเกี่ยวกับช่องว่างระหว่างวัยในครอบครัว พบแนวโน้มที่น่าสนใจคือปัญหาช่องว่างระหว่างวัยรุ่นกับวัยสูงอายุมีค่อนข้างมากในสังคม (สุวัฒนา วิบูลย์เศรษฐ์, เกื้อ วงศ์บุญติน และวิพรรณ ประจวบเหมาะ, รุฟโฟโล, 2536 หน้า 22)

ดังนั้น คุณค่าผู้สูงอายุในสังคมไทย ซึ่งคาดหวังให้เด็กหรือผู้อ่อนอาวุโสกว่า ขอบรับ และปฏิบัติตามอย่างต่อเนื่อง (วิเชียร รักการ, 2529, หน้า 45-47, สุพัศรา สุภาพ, 2534, หน้า 22) และ ศิริวรรณ ศิริบุญ, หน้า 27-42) ได้แก่ การเคารพ ยกย่องในฐานะที่เป็นผู้อาวุโสที่ผ่านประสบการณ์มา มาก เป็นผู้มั่งคั่งธรรม จึงควรกราบไหว้แจกเช่นบุชนิยบุคคล เป็นผู้เคยช่วยเหลืออบรม สั่งสอน ถูกหลานมากมาย จึงควรให้ความเคารพเชือฟัง และเป็นผู้ที่โดยเลี้ยงดู ให้การศึกษา ตลอดจนเงินทองแก่ถูกหลาน สมควรที่ทุกคนต้องกตัญญูเลี้ยงดูตอบแทน หรือทดแทนบุญคุณ เมื่อเด็กปฏิบัติ ได้เช่นนี้ ก็จะได้รับการสรรเสริญจากสังคม เป็นผู้มั่งคั่งจริยธรรม

บทบาทของผู้สูงอายุในสังคมไทย

1. ความหมายของบทบาท

ภิญโญ สาร (2520 ,หน้า 283) ได้ให้ความหมายว่า บทบาทหมายถึงความมุ่งหวังที่บุคคลอื่นคาดหวังบุคคลในตำแหน่งใดตำแหน่งหนึ่ง ควรกระทำหรือแสดงพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งออกมา ในสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง

สุรางค์ จันทน์เอม (2529, หน้า 19) กล่าวถึงบทบาทคือสิ่งที่บุคคลในสถานภาพหนึ่ง ที่พึงกระทำ ตามสิทธิและหน้าที่ที่ได้รับ เช่น บทบาทของผู้เป็นพ่อแม่ บทบาทของครู

สุพัศรา สุภาพ (2516 , หน้า 34) ให้ความหมายว่าบทบาทคือการปฏิบัติตามสิทธิ และหน้าที่ของสถานภาพ

เครช (Krech, 1962, ย่างโน ถวิล ชาราโกชน, 2532, หน้า 36) ได้กล่าวไว้ว่าบทบาท เป็นแบบแผนของความต้องการ เป้าประสงค์ ความเชื่อ ทศนคติ ค่านิยมและการกระทำของสมาชิกที่ชุมชนคาดหวังว่าจะต้องเป็นไปตามคุณลักษณะของตำแหน่งนั้น ๆ หรืออาจกล่าวสั้น ๆ ว่า บทบาทคือ สิทธิหน้าที่ในการกระทำของบุคคลหนึ่ง ที่มีต่อบุคคลอื่นในสังคมตามสถานภาพของตนเอง

จากทัศนะของนักวิชาการหลายท่าน ที่ได้กล่าวมาข้างต้น เกี่ยวกับ ความหมายของ บทบาทพอจะสรุปได้ว่า บทบาท หมายถึง กลุ่มของพฤติกรรมหรือการกระทำของบุคคลที่แสดง ออกตามสถานภาพทางสังคมหรือตำแหน่ง โดยที่พฤติกรรมหรือการกระทำนั้นเป็นสิ่งที่ควรแสดง ออกตามบรรทัดฐานของสังคมหรือเป็นความคาดหวังของสังคม เป็นผลที่บุคคลได้รับอิทธิพลจาก สิ่งแวดล้อมที่มีต่อพฤติกรรมที่สังคมต้องการ ถูกหล่อหลอมตามแบบอย่างและเกิดการยอมรับ อยากรทำตามทั้งบุคลิก ทัศนคติ และการแสดงทางอารมณ์

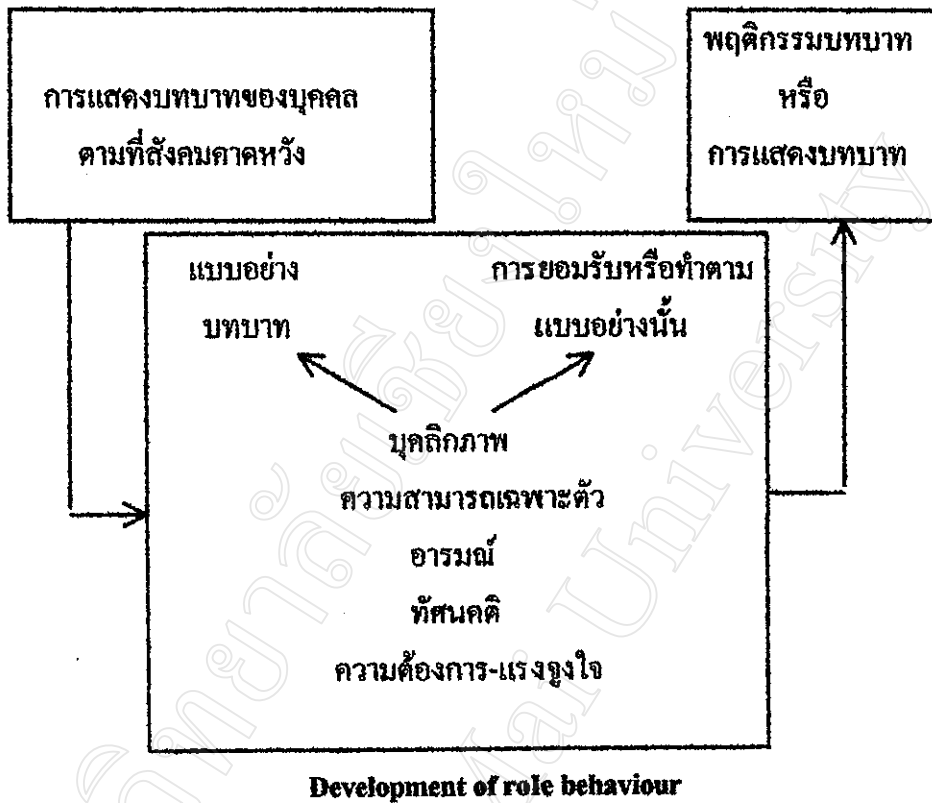
2. ทฤษฎีบทบาท

ในการศึกษาถึงเรื่องการยอมรับบทบาท ไม่ว่าจะเป็บทบาทใด ๆ ปัจจัยที่จะมีผลต่อ การตัดสินใจยอมรับของบุคคลเกี่ยวกับ บทบาทต่าง ๆ นั้นคงต้องมีความเกี่ยวข้องกับ แนวคิด ทฤษฎีบทบาท (role theory)

ทฤษฎีบทบาท มีการมองใน 2 ลักษณะ คือ ตามแนวคิดของนักมานุษยวิทยา และ นักจิตวิทยา คือ ลักษณะแนวโครงสร้าง (structural approach) และแนวสัญลักษณ์ปฏิสัมพันธ์ (symbolic interaction) (Linton, 1945, Newcomb, 1950, Parsons, 1960, และ Berne, 1963, อ้างใน ถวิติ ชารา โภชน์, 2532, หน้า 33)

2.1 ทฤษฎีบทบาทในลักษณะแนวโครงสร้างบทบาท ตามแนวคิดนี้กล่าวว่าบทบาท เป็นสิ่งที่ถูกกำหนดกฎเกณฑ์ไว้ในสังคมที่คาดหวังไว้ว่าบุคคลในสถานภาพใดควรมีบทบาทของ เขาอย่างไร เมื่อบุคคลดำรงอยู่ในสถานภาพนั้นก็จะมีบทบาทตามที่สังคมคาดหวังไว้เช่นนั้น และ บุคคลอื่น ๆ ก็จะคาดหวังบทบาทของผู้ที่อยู่ในสถานภาพต่าง ๆ ตามที่คิดว่าเป็นบรรทัดฐานค่านิยม ของสังคมที่กำหนดให้มีบทบาทพฤติกรรมนั้น ๆ

2.2 ทฤษฎีบทบาทในลักษณะแนวสัญลักษณ์ปฏิสัมพันธ์ การมองบทบาทจะให้ ความสำคัญกับกระบวนการที่บุคคลทำความเข้าใจว่าบุคคลอื่นให้ความหมายและคาดหวังกับตัวเอง ในการที่จะมีบทบาทในสังคม ซึ่งเกิดขึ้นเมื่อบุคคลมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมต่อกันทั้งนี้การที่บุคคล จะรู้ว่าควรปฏิบัติอย่างไร ในสถานภาพนั้น ๆ บุคคลจะใช้คนอื่นเป็นกระจกสะท้อนลักษณะและผล ของความรู้สึก และพฤติกรรมของบุคคลเพื่อดูว่าคนอื่น ๆ มองและคาดหวังตัวเขาอย่างไร ซึ่งต้อง เชื่อมโยงไปถึงกระบวนการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ซึ่งเมื่อบุคคลมีสถานภาพต่าง ๆ กันมีความ สัมพันธ์กันย่อมต้องมีการเรียนรู้บทบาทของคนว่าควรเป็นอย่างไร ได้รับความหวังให้เป็นอย่างไร และใครควรมีพฤติกรรมอย่างไรจากการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นในสังคม ดังรายละเอียดตาม กรอบแนวคิดของทฤษฎีบทบาทซึ่งปรากฏในแผนภูมิทั้งสอง โดย ฟรีดแมน (Friedman, 1986, 159 - 160) และ ฮาร์ดีและคอนเวย์ (Hardy and Conway, 1988, 166) ได้เสนอไว้ดังนี้

แผนภูมิที่ 2 แสดงพัฒนาการของพฤติกรรมบทบาท จาก Figure 12-1 ใน Friedman, 1986, P.159

จากแผนภูมินี้สามารถอธิบายได้ว่า พฤติกรรมบทบาทหรือการแสดงบทบาท (role behaviour or performance) หมายถึง สิ่งที่บุคคลแสดงบทบาทตามที่สังคมคาดหวังไว้ (expectations from society concerning a role) พฤติกรรมหรือการแสดงบทบาทนี้เป็นผลมาจากการที่บุคคลได้รับอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อม ทั้งในครอบครัวและสังคมและหล่อหลอมพฤติกรรมตามที่สังคมต้องการแล้วบุคคลที่อ้างอิง (reference) ซึ่งอาจเป็นพ่อ แม่ เพื่อน หรือคนทั่วไป ขึ้นอยู่กับว่าเป็นบทบาทด้านใดและใครมีความสำคัญต่อบทบาทนั้น เป็นกรณีที่บุคคลถูกหล่อหลอมตามแบบอย่างบทบาท (role models) แล้วเกิดการยอมรับ และอยากทำตามแบบอย่างนั้น (role acceptance) และมีบุคลิกภาพตามนั้นด้วย ทำให้บุคคลนั้นเกิดการปฏิบัติหรือมีพฤติกรรมเลียนแบบ ซึ่งเกิดขึ้นเมื่อพิจารณาเห็นความสำคัญของบทบาทที่ต้องกระทำและทำให้ขัดแย้งกับความคาดหวังน้อยที่สุด และนั่นก็ขึ้นกับความสามารถเฉพาะตัว (individual's capacities) คือความสามารถในการเรียนรู้ เช่น ความ

สามารถในการเห็น ใคอื่น สัมผัส นอกจากนี้ขึ้นอยู่กับอารมณ์ (temperament) ทัศนคติ (attitudes) และความต้องการ-แรงจูงใจ (needs-motives)

4. ชนิดของบทบาท

สังคมปัจจุบันมนุษย์ทุกคนกำลังแสดงบทบาทอยู่ตลอดเวลา เช่น บางคนแสดงบทบาทเป็นพ่อ บางคนเป็นแม่ บางคนเป็นครู บางคนเป็นนายกรัฐมนตรี และแสดงบทบาทอื่น ๆ อีกมากมาย

การแปลพฤติกรรมของบทบาทที่บุคคลแสดง นับว่าเป็นสิ่งสำคัญที่สุดในการดำเนินงานร่วมกัน เพราะตามหลักจิตวิทยาว่าด้วยธรรมชาติของมนุษย์แล้ว มนุษย์ทุกคนต้องการที่จะให้ตนเองเป็นที่ยอมรับในกลุ่มสังคมของตนมากที่สุด และ มีบ่อยครั้งที่การแปลพฤติกรรมของบทบาทคลาดเคลื่อนจากความเป็นจริงมาก บางคนอาจแปลว่าผู้สูงอายุเป็นพวกที่ถ่วงความก้าวหน้า เป็นพวกที่ชอบพูดถึงแต่ตนเองอยู่เสมอ หรือบางคนอาจแปลว่าเป็นพวกที่มีความรอบรู้ ซึ่งการแปลพฤติกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ ถ้าเราได้ศึกษาและเรียนรู้ถึงพฤติกรรมในสังคมของมนุษย์ ย่อมจะทำให้การแปลพฤติกรรมของบทบาทถูกต้อง หรือมีแนวโน้มที่จะถูกต้องตามหลักของสังคมมากยิ่งขึ้น ผลที่ตามมาก็คือ ความสำเร็จในการดำเนินงานร่วมกัน ก็จะมีมากยิ่งขึ้น ถ้าเราศึกษาถึงชนิดของบทบาทต่าง ๆ ที่บุคคลแสดงออกมานั้นย่อมมีอยู่มากหลายบทบาทด้วยกัน แต่โดยทั่ว ๆ ไปแล้ว ดิอุทส์และเคร้าส์ (Deutsch and Krauss, 1965, อ้างใน ถวิล ธาราโกชนม์, 2532, หน้า 37 - 39) แบ่งบทบาทออกเป็น 4 ชนิด ดังนี้

4.1 บทบาททางเพศ (sex roles) บทบาทนี้นับว่าสำคัญมากในสังคมไทยทั้งนี้เพราะผู้ใหญ่ส่วนมากมักไม่เข้าใจเกี่ยวกับเรื่องเพศดีพอ มักมองว่าเรื่องเพศเป็นเรื่องที่ไม่ดีงาม ผู้สาวโตมักทำตัวซัดซางไม่ให้เด็กแสดงบทบาททางเพศ โดยเฉพาะผู้ที่ยังไม่ได้อยู่ในวัยหนุ่มสาวจะถูกห้ามอย่างรุนแรง ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เด็กกับผู้ใหญ่เกิดความขัดแย้งกัน ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ของพ่อ แม่หรือผู้ปกครอง จะต้องศึกษา และพยายามอบรมสั่งสอนให้ถูก หลาน ของตนแสดงบทบาทอยู่ในขอบเขตอยู่ในขนบธรรมเนียม ประเพณีอันดีงามของสังคม ปัญหาต่างๆ ระหว่างผู้ปกครองกับเด็กเกี่ยวกับบทบาททางเพศก็จะลดลงได้

4.2 บทบาทความเกี่ยวพันทางเครือญาติ (kinship roles) เช่นเมื่อเป็นเด็กก็มีสถานภาพเป็นครอบครัวแล้วก็ต้องแสดงบทบาทของการเป็นลูก โดยการเคารพเชื่อฟัง พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย ต่อมาเมื่อเป็นผู้ใหญ่อาจได้รับสถานภาพให้ดูแลครอบครัวก็ต้องแสดงบทบาทเป็นผู้นำของครอบครัวให้การดูแลรักษา พ่อ แม่ ในสังคมไทยของเราการแสดงบทบาทความเกี่ยวพันทางเครือญาติ นับว่ามี ความสำคัญไม่น้อย เด็กต้องเคารพผู้ใหญ่ เชื่อฟังคำสั่งสอนของญาติพี่น้องจึงจะถือว่าเป็นคนดี มี

ศีลธรรมและจะเจริญก้าวหน้าต่อไปในอนาคต ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นความเชื่อเกี่ยวกับบทบาทความ
เกี่ยวพันทางเครือญาติของสังคมไทย

4.3 บทบาททางสังคม (social roles) เป็นบทบาทหรือหน้าที่ที่สังคมกำหนดขึ้นไว้ให้
บุคคลในสถานภาพต่าง ๆ ได้ยึดถือเป็นแนวปฏิบัติหรือคาดหวังว่าจะปฏิบัติ โดยมีบรรทัดฐาน
ทางวัฒนธรรมเป็นเกณฑ์ตัดสิน ดังนั้น เมื่อบุคคลมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ทุกคนจึงควรจะได้
เรียนรู้และปฏิบัติตามบรรทัดฐานทางวัฒนธรรม

4.4 บทบาททางอาชีพ (occupational roles) เป็นบทบาทหนึ่งที่สถานภาพได้กำหนด
ให้ ซึ่งเมื่อถึงเวลาหนึ่งทุกคนต้องแสดงบทบาทนี้ เพื่อให้มนุษย์ดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้ และจะอยู่
ได้อย่างมีความสุข ผู้แสดงบทบาทต้องคำนึงถึงขอบเขตและหลักการสำคัญของอาชีพนั้นว่ากำหนด
ให้แสดงบทบาทอย่างไร

5. บทบาทผู้สูงอายุในสังคมไทย

สังคมทางตะวันออก เช่น สังคมไทยมีค่านิยมของสังคมอย่างหนึ่ง ที่มีรากฐานอยู่
บนระบบอาวุโส ยังยึดถือขนบธรรมเนียม ประเพณีและระบบอาวุโส เป็นแนวทางในการดำเนิน
ชีวิตและจัดระเบียบสังคม กำหนดสิทธิหน้าที่และสถานภาพของสมาชิกในสังคม ได้ยึดถือระบบ
อาวุโสเป็นแนวทางปฏิบัติมาเป็นเวลานานแล้ว ผู้ที่มีอายุมากกว่าจะได้รับการยอมรับนับถือมากกว่า
ผู้ที่มีสถานภาพและบทบาททางสังคมสูง โดยถูกจัดให้เป็นปูชนียบุคคลที่จะต้องได้รับเกียรติและ
ความนับถือจากสมาชิกของสังคมที่อ่อนอาวุโสกว่าเป็นผู้ที่บุตรหลานต้องให้ความเคารพเชื่อฟัง คัง
นั้นผู้สูงอายุไทยจึงได้รับเกียรติ จากสังคมให้เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ในหลาย ๆ ด้าน
บทบาทของผู้สูงอายุในสังคมเช่นนี้ จึงเป็นผู้นำทางสังคมในการคิดและตัดสินใจในปัญหาสำคัญ ๆ
ของสังคมมาตลอดจนเป็นตัวจักรสำคัญในการทำประ โยชน์และมีส่วนร่วมอย่างสำคัญในการ
พัฒนาสังคมและถ่ายทอดอาชีพที่ตนเองถนัด ส่วนในด้านครอบครัวนั้นสังคมไทยสมัยก่อนยกย่อง
ผู้สูงอายุว่าเป็นปูชนียบุคคลที่มีสถานภาพสูง เป็นหลักของครอบครัวในการตัดสินใจและแก้ไข
ปัญหาต่าง ๆ ให้แก่สมาชิกในครอบครัว เป็นผู้มืบทบาทสำคัญในการอบรมเลี้ยงดูลูกหลาน และ
เป็นกำลังสำคัญทางเศรษฐกิจของครอบครัว ตลอดจนเป็นผู้ควบคุมการใช้จ่ายต่าง ๆ ในครอบครัว
อีกด้วย

อาจสรุปได้ว่า ในด้านบทบาทและสถานภาพของผู้สูงอายุในสังคมไทยนั้น ผู้สูงอายุ
เคยเป็นผู้ที่มีสถานภาพสูง เป็นผู้ที่ได้รับการยกย่องและเป็นเสมือนร่มโพธิ์ร่มไทรที่ให้ความร่มเย็น
แก่ครอบครัว เป็นผู้ถ่ายทอดขนบธรรมเนียมประเพณี วิชาชีพและวิถีการดำรงชีวิตในสังคม จึงถือ
ได้ว่าผู้สูงอายุมิบทบาทที่สำคัญต่อสังคมไทยอยู่ 2 ด้าน คือ

5.1 บทบาทต่อครอบครัว

5.1.1 ในฐานะเป็น พ่อ แม่ และ ญาติผู้ใหญ่ ถึงแม้ว่าบางครอบครัวนั้น ผู้สูงอายุมีบทบาทรองจากพ่อ แม่ แต่ก็ยังคงมีบทบาทในการคงไว้ซึ่งระบบครอบครัว (จรรยา สุวรรณทัต และ คณะ, 2525, หน้า 1677) มีบทบาทด้านการอบรมสั่งสอนบุตร หลาน เป็นแบบอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิต เป็นที่ปรึกษาให้คำแนะนำ ช่วยตัดสินใจปัญหา และช่วยแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในครอบครัว เป็นที่ปรึกษาในการเลือกคู่ครองให้บุตรหลาน เมื่ออยู่ในวัยอันสมควร ช่วยอุปการะด้านที่อยู่อาศัย และช่วยสนับสนุนลูกหลานให้ได้เล่าเรียน

5.1.2 ในฐานะเป็นผู้ช่วยเหลืองานในครอบครัว ได้แก่ การช่วยเหลือหลานเหลน ช่วยดูแลบ้านและทำงานบ้านเล็ก ๆ น้อย ๆ

5.1.3 ในด้านเศรษฐกิจต่อครอบครัว ในอดีตผู้สูงอายุมีบทบาทสำคัญในการจัดการทรัพย์สินและมีอำนาจในการตัดสินใจซื้อทรัพย์สินที่มีราคาแพง เช่น ที่ดิน ที่นา และบ้าน แบ่งเบาภาระทางเศรษฐกิจของครอบครัว ตลอดจนดูแลรักษาผลประโยชน์ในครอบครัวแต่ในสภาพปัจจุบันสังคมไทยกำลังเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงสถานภาพบทบาทของผู้สูงอายุ เพราะโครงสร้างการผลิตเปลี่ยนแปลงไป ทำให้ไม่อาจเข้าไปมีบทบาทในกิจกรรมการผลิตได้เช่นในอดีต

5.2 บทบาทต่อสังคมหรือชุมชน ผู้สูงอายุมีบทบาทสำคัญในการทำประโยชน์และมีส่วนร่วมอย่างสำคัญในการพัฒนาชุมชนดังนี้

5.2.1 ในด้านการเป็นผู้นำในชุมชนในการคิดและการตัดสินใจในปัญหาสำคัญ ๆ และพูดจูงใจเพื่อสร้างความสามัคคีในชุมชน

5.2.2 ในด้านการเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ วิชาชีพ และวิถีการดำรงชีวิต

5.2.3 ในด้านการให้คำแนะนำและเป็นที่ยอมรับเรื่องราวต่าง ๆ ในชุมชน

5.2.4 ในด้านการมีส่วนร่วมในการปกครองระบอบประชาธิปไตย ผู้สูงอายุเป็นแบบอย่างในการไม่ซื้อสิทธิ์ ขายเสียง

ดังนั้นการศึกษาเรื่องการยอมรับบทบาท จึงต้องอาศัยกรอบแนวคิดเกี่ยวกับบทบาท ซึ่งจะเป็นแนวทางให้เห็นถึงความเกี่ยวข้องในปัจจัยต่าง ๆ ที่ควรให้ความสนใจ ซึ่งการที่บุคคลจะให้การยอมรับว่าใครควรมีบทบาทอย่างไรนั้น ขึ้นอยู่กับว่าบุคคลมีความคาดหวัง ความคิด ความเชื่อของคนนั้น ๆ อยู่ในสถานภาพใดและก็ขึ้นอยู่กับ การได้รับการเรียนรู้จากกระบวนการอบรมเลี้ยงดู หรือการขัดเกลาทางสังคม (socialization) นั้นเอง และทฤษฎีบทบาทจัดเป็นข้อตกลงประการแรกที่สถาบันต่างๆ ในสังคมคาดหวังว่าบุคคลที่ได้รับตำแหน่งนั้น ๆ ควรปฏิบัติอย่างไรบ้าง

วัยรุ่นและสัมพันธภาพที่มีต่อผู้สูงอายุ

1. วัยรุ่นตอนต้นหรือวัยรุ่นแรก (Adolescences)

วัยรุ่นตอนต้นหรือวัยรุ่นแรกเป็นวัยที่เปลี่ยนจากวัยเด็กไปสู่ผู้ใหญ่ นับเป็นช่วงสำคัญช่วงหนึ่งในชีวิตของทุกคน ความต้องการและการประพาศตนเองเด็กจะขึ้นอยู่กับค่านิยม (value) ที่แต่ละคนยึดถือ ดังนั้นการเผยแพร่ความรู้และการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมแก่เด็กวัยนี้ ย่อมเป็นกิจที่มีประโยชน์อย่างยิ่งต่อการช่วยพัฒนาการของเด็ก ไปสู่ความเจริญงอกงามและเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีหน้าที่และบทบาทสำคัญต่อสังคมและชาติบ้านเมืองและพร้อมที่จะร่วมมือร่วมใจกันดำเนินงาน เพื่อสังคมกับบุคคลที่สูงวัยกว่า ซึ่งได้ผ่านชีวิตและประสบการณ์มาก่อน ซึ่งวัยรุ่นตอนต้นมีลักษณะดังนี้

1.1 การเจริญเติบโตทางด้านร่างกายของเด็กวัยรุ่นตอนต้นซึ่งมีอายุระหว่าง 13 -16 ปี (สุชา จันทน์เอน, 2524 ,หน้า 22) มีการเจริญเติบโตทางร่างกายรวดเร็วมาก ทั้งในด้านของความสูง น้ำหนัก รูปร่าง หน้าตา และ ลักษณะเฉพาะเพศ โดยมีการเปลี่ยนแปลงของฮอร์โมน และ ฮอร์โมนสืบพันธุ์ภายนอกและภายใน เด็กวัยนี้มีการเจริญเติบโตของสมองและระบบประสาทส่วนที่ทำหน้าที่คิด มีความคิดอย่างเป็นระบบและคิดเป็นนามธรรมได้ มีการพัฒนาความคิดให้เป็นไปในรูปแบบของความคิดของผู้ใหญ่ดังนี้ (ศรีธรรม ธนะภูมิ, 2535, หน้า 77)

1.1.1 คิดอย่างมีเหตุผล ไม่เชื่ออะไรง่าย ๆ

1.1.2 สามารถคิดด้วยความคิด คือ คิดโดยไม่ต้องเห็นของจริงหรือคิดเชิงนามธรรม สร้างภาพความคิดในใจหรือมโนภาพได้ ทำให้คิดเรื่องนามธรรมที่ยากได้

1.1.3 มีความคิดรวบยอดเรื่องระเบียบวินัย กฎเกณฑ์ ทฤษฎีต่าง ๆ ซึ่งทำให้สามารถเรียนรู้ในเรื่องเหล่านี้และนำไปใช้ได้

1.1.4 ต้องการคิดด้วยตนเอง ไม่ชอบและต่อต้านคำสั่งและการบังคับให้เชื่อ

1.1.5 รู้จักคิดแบบวิทยาศาสตร์ ได้แก่ รู้จักวิเคราะห์ วิจารณ์และคิดอย่างมีระบบแบบแผน

1.1.6 มีความคิดรวบยอดเรื่องเวลาอีกซึ่งขึ้น สามารถเชื่อมโยงประสบการณ์ในอดีตกับปัจจุบันแล้วนำมาใช้คาดการณ์หรือวางแผนสำหรับอนาคตได้

1.1.7 สามารถตัดสินใจเรื่องยากและซับซ้อน รู้จักหาข้อมูลมาประกอบ ความคิดและการตัดสินใจ

1.2 การพัฒนาการทางอารมณ์พบว่า เด็กในวัยรุ่นมีอารมณ์อ่อนไหวและเปลี่ยนแปลงง่าย สับสน ขาดความมั่นใจ นอกจากนี้เด็กวัยนี้จะมีอารมณ์ที่รุนแรง มีทั้งอิจฉา ริษยา โกรธแค้น อาฆาต คือและต่อต้านอำนาจ หรือบางขณะอาจเบื้อเศร้าและเหงาหงอยได้ ทั้งนี้เกิดจากการกระตุ้นของฮอร์โมนต่าง ๆ ถึงเราจากสิ่งแวดล้อมมีส่วนสำคัญที่กระตุ้นการแสดงอารมณ์ของวัยรุ่น เด็กวัยแรกเริ่มแสดงออกถึงลักษณะอารมณ์ประจำตัวออกมาบ้างแล้ว เช่น อารมณ์เย็น อารมณ์ อ่อนไหว อารมณ์วิตกกังวล อารมณ์ฉุนเฉียว ซึ่งจะเห็นเด่นชัดขึ้นเมื่อเริ่มเข้าสู่วัยรุ่น อารมณ์เหล่านี้เปลี่ยนแปลงง่าย ควบคุมอารมณ์ยังไม่ได้

1.3 การพัฒนาการทางสังคม พบว่าเด็กวัยแรกเริ่มจะมีการดำเนินชีวิตไปตามค่านิยมและขนบธรรมเนียมประเพณีของท้องถิ่น มีการควบคุมพฤติกรรมให้เป็นไปตามค่านิยมเพื่อให้สังคมยอมรับและในบางครั้งจะมีความขัดแย้งระหว่างค่านิยมของกลุ่มเพื่อนหรือบุคคลภายนอกกับค่านิยมของครอบครัว ซึ่งวัยรุ่นจะมีการปรับตัวให้เข้ากับสังคมได้ มีการสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่น ฟังตนเองและต่อสู้กับอุปสรรคของชีวิต ในวัยนี้ถ้าได้รับการสนับสนุนส่งเสริมที่เหมาะสมทั้งจากที่บ้าน โรงเรียนและสังคม ก็จะทำให้วัยรุ่นที่จะเติบโตขึ้นด้วยการรู้จักตนและความต้องการของตน รู้จักเลือกกระทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยเหตุผล มีพัฒนาการทางความคิดและสติปัญญา มีโลกทัศน์กว้าง สามารถปรับตัวได้ต่อความขัดแย้งความไม่แน่นอน ตลอดจนค่านิยม วัฒนธรรมประเพณีที่แตกต่างไปได้ โดยตนเองไม่หงุดหงิด กังวล แม้อุสมเหมือนว่าวัยรุ่นจะแยกตัวไปไกลจากพ่อแม่ และได้รับเอาค่านิยมภายนอกบ้านไว้มาก แต่ในที่สุดเขาจะหวนกลับมาสู่สิ่งที่เขาได้รับจากการอบรมเลี้ยงดูมาตั้งแต่เด็ก คือ ค่านิยมและทัศนคติของพ่อแม่ที่เขายอมรับไว้นั่นเอง

1.4 การพัฒนาการทางจริยธรรม พบว่าเด็กวัยแรกเริ่มจะมีการพัฒนาจริยธรรมมากขึ้น พัฒนาการอยู่ในขั้นที่ 4 จาก 6 ขั้น ตามทฤษฎีการพัฒนาจริยธรรมของโคลท์เบิร์ก (Kohlberg) ซึ่งได้ปรับปรุงจากทฤษฎีการพัฒนาจริยธรรมของเพียเจต์ (Piaget) ซึ่งเป็นการพัฒนาในด้านจริยธรรมในระดับสูงขึ้นไป (สุรางค์ จันทน์เอม, 2529, หน้า 97) ในขั้นนี้เด็กเริ่มมองเห็นความสำคัญของหน้าที่และกฎเกณฑ์ของสังคม มีการยอมรับและปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ต่าง ๆ อย่างเคร่งครัด เด็กส่วนมากจึงทำตนเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม เช่น เป็นบุตรที่ดีของ พ่อ แม่ เป็นนักเรียนที่ตั้งใจศึกษาเล่าเรียน ปฏิบัติในกฎเพื่อให้ตนได้รับการยกย่องชมเชยจากสังคม และปรับตัวเพื่อค้นหาสิ่งที่ตนจะยึดไว้เป็นหลักปฏิบัติต่อไป

จะเห็นได้ว่าเด็กวัยรุ่นตอนต้นนี้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมากทั้งร่างกาย อารมณ์ จิตใจ พฤติกรรมและบทบาทในสังคม มีการพัฒนาในด้านจริยธรรมสูงขึ้นแม้อุสมเหมือนว่าวัยรุ่นจะแยกตัวไปไกลจากพ่อแม่ อาจเปลี่ยนค่านิยมไป รับเอาค่านิยมภายนอกบ้านไว้มาก แต่หากการพัฒนาเป็นไป

อย่างเหมาะสม คือ มีการปลูกฝังหรืออบรมสั่งสอนให้เข้าใจในด้านคุณค่าของวัฒนธรรม ประเพณี โดยเฉพาะในสังคมไทย ซึ่งมีการเคารพยกย่องผู้อาวุโสและผู้สูงอายุ ได้รับความเข้าใจและช่วยเหลือจากผู้ใหญ่ที่ใกล้ชิด วัยรุ่นก็จะหวนกลับมาสู่สิ่งที่เขาได้รับจากการอบรมสั่งสอนมาตั้งแต่เด็ก คือ หันกลับมาสู่ค่านิยมและจริยธรรมของ พ่อ แม่ และสังคมในที่สุด

2. สัมพันธภาพของวัยรุ่นกับผู้สูงอายุ

ดังได้กล่าวมาแล้วว่า เด็กหรือผู้เยาว์ถูกคาดหวังให้เคารพผู้มีอาวุโสและหัวหน้าครอบครัว เชื่อฟังคำสั่งสอนของผู้สูงอายุด้วยความเคารพ ดังนั้นการยอมรับ และ ให้ความเคารพของเด็กต่อผู้สูงอายุนั้น จึงเป็นค่านิยมที่ขึ้นต่อลักษณะของสังคม และ สิ่งแวดล้อมรอบตัวเด็ก เพราะแต่ก่อนผู้ใหญ่เป็นผู้อุปการะเด็ก คอยช่วยเหลือทั้งในทางวัตถุ และ ทางปัญญา ที่จะให้เด็กได้มีฐานะมั่นคงทางสังคมต่อไป ในสมัยก่อนผู้ใหญ่อยู่ในฐานะที่จะให้ความรู้แก่เด็กได้โดยทั่วไป เพราะวิทยาการในสมัยก่อนไม่ได้มีมากมายและก้าวหน้ามากเช่นในสมัยนี้ ในกรณีที่มีปัญหาต่าง ๆ เกิดขึ้นกับเด็กนั้นผู้ใหญ่ก็อยู่ในฐานะที่จะช่วยแก้ไขหรือชี้แนะทางออกให้แก่เด็กได้ เพราะปัญหาในสมัยก่อนทั้งในด้านส่วนตัวและด้านสังคมมีไม่มาก ผู้ใหญ่ได้ผ่านปัญหาต่าง ๆ นั้นมาแล้วด้วยตนเอง จึงช่วยแก้ปัญหาและแนะนำได้ถูก เด็กจึงมักเชื่อและกระทำตามผู้ใหญ่คำสั่งสอนทางสังคมในหลาย ๆ รูปแบบได้สะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าของการเคารพนับถือและเชื่อฟังผู้มีอาวุโสกว่า ดังปรากฏในสุภาษิตหรือคำพังเพยของไทยหลายเรื่อง เช่น เดินตามหลังผู้ใหญ่หมาไม่กัด และ เป็น ผู้น้อยคอยก้มประนมกร เป็นต้น

ก่อนที่วัยรุ่นแต่ละคน จะพัฒนาไปสู่ความสำเร็จในชีวิตนั้น ต้องผ่านการเรียนรู้เกี่ยวกับคุณค่าหรือค่านิยม เพราะเป็นสิ่งที่ช่วยในการตัดสินใจในการเลือก ครอบครองที่มนุษย์ต้องเลือกที่จะตัดสินใจในการกระทำอยู่ มนุษย์ต้องอาศัยคุณค่าประจำตัวเป็นเครื่องกำหนด แม้แต่สิ่งที่ทำงานเคยชินเป็นนิสัยเพราะมีคุณค่าที่ทำให้ทำเช่นนั้นกำหนดอยู่ มิฉะนั้นแล้วก็คงจะไม่ยินดีทำงานกลายเป็นนิสัย (พิทยา สายหู, 2516 ,หน้า 52 - 53) และการเรียนรู้เกี่ยวกับคุณค่าเป็นการเรียนรู้ทางสังคมที่ช่วยให้บุคคลเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในแนวทางที่สอดคล้องกับบุคคลส่วนใหญ่ของสังคม เป็นกระบวนการที่บุคคลได้เรียนรู้ในการพัฒนาทัศนคติ ความเชื่อ ความรู้ ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม และความคาดหวังของสังคม ซึ่งจะช่วยให้เขาสามารถปฏิบัติตนให้เหมาะสมกับบทบาทของคนในสังคมนั้น ๆ การที่เด็กจะรู้ว่าบุคคลในสถานภาพต่าง ๆ ในสังคมมีบทบาทและถูกคาดหวังไว้ว่าควรมีพฤติกรรมอย่างไร และการที่เด็กจะให้การยอมรับว่าใครควรมีบทบาทใด อย่างไร นั้นขึ้นอยู่กับว่าเด็กมีความคาดหวัง ความคิดความเชื่อส่วนบุคคลนั้นอยู่ในสถานภาพใดควรมีบทบาทพฤติกรรมอย่างไร ซึ่งขึ้นอยู่กับที่ได้รับการเรียนรู้จากกระบวนการจัดเกลาหรือการอบรมเลี้ยงดู

หรืออีกนัยหนึ่งคือการเรียนรู้ทางสังคม ซึ่งจะเกิดขึ้นโดยผ่านกระบวนการการมีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น และรับรู้ปฏิกริยาและการตอบสนองจากบุคคลอื่น และจากสังคมโรเซ็นเบิร์ก และ เทิร์นเนอร์ (Rosenberg and Turner, 1981 อ้างใน สุจิตรา สง่าเนตร, 2529, หน้า 7 - 8)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พิรสิทธิ์ คำนวนศิลป์ และ คณะ (2523 ,หน้า 23) ได้ศึกษาเรื่อง ความทันสมัย ภาพพจน์เกี่ยวกับตนเองและปัญหาบางประการของคนชรา โดยศึกษานักพลศึกษาชาวไทย อายุ 60 - 80 ปี จำนวน 825 คน โดยวิธีสุ่มตัวอย่างจากประชากร 4 กลุ่ม พบว่าคนชรายังมีความเชื่อมั่นในตนเองสูง ยังเป็นคนที่มีความรู้หรือมีประโยชน์สำหรับลูกหลาน ครอบครัว และสังคม แต่อย่างไรก็ตามจากการศึกษาครั้งนี้คนชรามองว่าตนเองมีสถานภาพทางสังคมต่ำ และได้รับความเคารพจากหนุ่มสาวลดลงกว่าก่อน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ศิริวรรณ ศิริบุญ (2531, หน้า 30 - 31 และ 41) ได้ศึกษา เรื่อง บทบาท และ คุณค่าของผู้สูงอายุในทรรณะของคนหนุ่มสาวกรุงเทพมหานครและภาคกลาง โดยศึกษาประชากรในกลุ่มอายุ 15 - 44 ปี จำนวน 865 ราย พบว่าคนหนุ่มสาวส่วนใหญ่ (ประมาณร้อยละ 75) มีความเห็นว่าผู้สูงอายุควรมีบทบาทในการทำคุณประโยชน์แก่สังคมและชุมชนโดยถ่ายทอดอาชีพที่ถนัดหรือถ่ายทอดประสบการณ์ด้านชีวิต การงาน ตลอดจนให้คำปรึกษาแนะนำและเป็นตัวอย่างที่ดีของอนุชนรุ่นหลังนอกจากนั้นยังมีความเห็นว่าผู้สูงอายุควรจะทำประโยชน์โดยการทำบุญทำทาน ช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยาก และช่วยให้การอบรมสั่งสอนแก่เด็กรุ่นหลัง ในด้านคุณค่าของผู้สูงอายุนั้น คนหนุ่มสาวที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง มีความเห็นว่า ผู้สูงอายุควรได้รับการเคารพยกย่องสมาชิกในสังคม และมีคนหนุ่มสาวบางคน ที่มีความเห็นว่า การให้ความเคารพแก่ผู้สูงอายุ ควรจะพิจารณาเป็นแต่ละกรณีไป ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ มาลินี วงษ์สิทธิ์ (2535,หน้า7) ที่ศึกษาเรื่องทัศนคติต่อค่านิยมเกี่ยวกับครอบครัวไทย โดยสัมภาษณ์ชายและหญิงที่มีอายุระหว่าง 15 - 55 ปี จำนวน 677 คน ในภาคใต้และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งพบว่า ผู้สูงอายุแม้จะได้รับการยอมรับนับถืออย่างมากในประเทศไทย แต่อายุเพียงอย่างเดียวก็มิได้เป็นหลักประกันว่าบุคคลนั้นจะได้รับความนับถือ การที่ผู้สูงอายุจะได้รับความนับถือ ผู้สูงอายุนั้นต้องประพฤติปฏิบัติตนให้เหมาะสมกับวัยด้วย

ทองอยู่ แก้วไทรชะ (2531, หน้า 17 -18) ได้ศึกษาเรื่องผู้สูงอายุในสังคมไทย โดยศึกษาผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 55 ปีขึ้นไป จำนวน 580 คน จากจังหวัดเชียงใหม่ ตพบุรี มหาสารคาม สงขลา ระยอง และ กรุงเทพมหานคร ผลการศึกษา สภาพครอบครัว กิจกรรมและบทบาทของผู้สูงอายุ ได้พบว่า ผู้

สูงอายุได้รับการเคารพนับถือจากบุตรหลาน มีความหวังในอนาคตว่าต้องการอยู่พร้อมหน้ากับบุตรหลาน และปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนา นอกจากนี้ผู้สูงอายุในทุกภาคยังมีส่วนช่วยเหลือในการพัฒนาชุมชนถึงร้อยละ 56.4 ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ศิริวรรณ ศิริบุญ และ มาลินี วงษ์สิทธิ์ (2535, หน้า 44, 51 และ 60) ได้ศึกษาเรื่อง ข้อเท็จจริงและทัศนคติของผู้สูงอายุและคนหนุ่มสาวในกรุงเทพมหานครต่อบทบาททางเศรษฐกิจและสังคมของผู้สูงอายุ โดยศึกษาประชากรในกลุ่มอายุ 15 -44 ปี พบว่า คนหนุ่มสาวส่วนใหญ่มีความเห็นว่าผู้สูงอายุสามารถทำประโยชน์ให้แก่สังคมได้ โดยเฉพาะกิจกรรมเกี่ยวกับศาสนา เช่น ช่วยงานประเพณี งานบุญและเป็นผู้ถ่ายทอดประสบการณ์ ตลอดจนเป็นที่ปรึกษาแก่สมาชิกในสังคม ในเรื่องบทบาททางเศรษฐกิจนั้น โดยสรุปแล้วผู้สูงอายุไม่ได้เป็นกำลังสำคัญในการหาเลี้ยงคนในครอบครัว แต่ตกเป็นบทบาทของลูก หลาน หรือคนหนุ่มสาวที่เป็นสมาชิกครัวเรือน อย่างไรก็ตาม ผู้สูงอายุมีได้มีบทบาทเป็นเพียง "ผู้รับ" หรือเป็นเพียงผู้พักพิง ทางด้านเศรษฐกิจแต่เพียงประการเดียว ในบางกรณีผู้สูงอายุยังมีส่วนให้ความช่วยเหลือคนหนุ่มสาวทางการเงินอีกด้วย ซึ่งตรงกับงานวิจัยของ นิศา ชูโต (2525, หน้า 4-2 และ 4-3) ศึกษาเรื่องคนชราไทยพบว่าผู้สูงอายุมีบทบาทเป็นที่ปรึกษาครอบครัวและช่วยเหลือเลี้ยงหลาน ส่วนบทบาทในกิจกรรมทางสังคมพบว่าไม่น้อยมาก กิจกรรมที่เข้าร่วมส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมทางศาสนา และ กิจกรรมทางการเมืองบ้างส่วนกิจกรรมที่มีแนวโน้มเข้าร่วม คือ กิจกรรมลูกเสือชาวบ้าน นอกจากนี้ยังพบว่าผู้สูงอายุส่วนหนึ่งมีจำนวนถึงร้อยละ 40 ที่ยังต้องทำงานหารายได้ แม้ว่าสุขภาพไม่อำนวย ทั้งนี้เพราะมีปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ เกริกศักดิ์ บุญญานุพงศ์ และ คณะ (2533, หน้า 38 - 44) ได้ศึกษาเรื่อง ชีวิตคนชราในจังหวัดเชียงใหม่ โดยได้ศึกษาผู้สูงอายุทั้งในเขตเมืองและเขตชนบท จำนวน 654 คน พบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์เฉพาะกับคนในวัยเดียวกัน หรือคนที่อยู่ในละแวกใกล้เคียงเท่านั้น ผู้สูงอายุมีบทบาททางสังคมกับชุมชนภายนอกครัวเรือนน้อยมาก กิจกรรมที่ผู้สูงอายุเข้าไปมีบทบาทร่วมด้วยมากที่สุด คือกิจกรรมทางศาสนา และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ นั้นผู้สูงอายุพอใจที่จะร่วมกิจกรรมกับคนวัยเดียวกันมากกว่าคนต่างวัย เพราะรู้สึกว่าคุณได้รับการยอมรับมากกว่า อย่างไรก็ตาม ผู้สูงอายุยังคงมีบทบาทสำคัญในครอบครัว นอกจากนี้ เกริกศักดิ์ บุญญานุพงศ์ และสุรีย์ บุญญานุพงศ์ (2534, หน้า 46) ได้ศึกษาเรื่อง ศักยภาพของผู้สูงอายุในการทำงานเพื่อสังคม โดยศึกษาในกลุ่มผู้สูงอายุทั้งในเขตเมืองและชนบทจำนวน 654 คนพบว่าผู้สูงอายุ มีบทบาทในกิจกรรมทางสังคมน้อยลง แต่ทั้งนี้ไม่ใช่ว่าผู้สูงอายุไม่มีความสามารถ หรือมีศักยภาพในการทำงานที่ลดลงแต่อย่างใด หากแต่เป็นเพราะสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งบุคคลที่อ่อนวัยกว่า ทั้งในครอบครัวและในสังคมภายนอก ไม่ให้โอกาสผู้สูงอายุในการที่จะเข้าไปมีบทบาท หรือดำรงรักษาบทบาทที่เคยเป็นของคน ทำให้ต้อง

ลดบทบาทของตนเองลง เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนในครอบครัวและชุมชน และสอดคล้องกับ สายหยุด ทองแถม (2527, หน้า ก) ที่ได้ศึกษาเรื่อง “เจตคติของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในจังหวัดอุตรดิตถ์ที่มีต่อประชากรผู้สูงอายุ” โดยศึกษาในนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3 ทั้งในเขตเทศบาลและนอกเขตเทศบาล จำนวน 472 คนพบว่านักเรียนมีเจตคติทางบวกต่อประชากรผู้สูงอายุทุกด้าน ได้แก่ด้านคุณค่าในบทบาทผู้สูงอายุ การปฏิบัติของผู้เยาว์ต่อผู้สูงอายุ ธรรมชาติของผู้สูงอายุและการเพิ่มจำนวนและสัดส่วนของผู้สูงอายุตามลำดับ

นอกจากนี้ยังมีรายงานของสำนักงานสถิติแห่งชาติ (2539, หน้า 3, 5) ที่ศึกษาเรื่อง “การเกื้อหนุนพ่อแม่ที่สูงอายุ” โดยศึกษาหญิงและชายไทย ที่มีอายุ 13 - 15 ปี จำนวน 17,138,644 คน พบว่าโดยภาพรวมบุตรสาว ให้ความเกื้อหนุนมากกว่าบุตรชาย บุตรสาวไปเยี่ยมพ่อแม่ บ่อยครั้งกว่าบุตรชาย งานวิจัยนี้เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่าง ลูก กับ พ่อ แม่ และสนับสนุนความจริงที่ว่า ลูกชาย หญิงได้รับการอบรมเลี้ยงดูแตกต่างกัน ทำให้หญิงมีค่านิยมเพื่อผู้อื่นหรือมีการเห็นคุณค่าของผู้อื่นมากกว่า ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ เบนเนดิก และ กัสติน (Ruth Benedict and Gustin, อ้างในสายหยุด ทองแถม, 2527, หน้า 24, 32) และการศึกษาของจินตนา สงค์ประเสริฐ และ พงศกร สุจริตกุล(2529, หน้า 44) ซึ่งศึกษาค่านิยมในการพัฒนาตนเองและสังคมของเยาวชนไทย พบว่า เยาวชนมีค่านิยมเพื่อตัวเองร้อยละ 89 มีค่านิยมเพื่อสังคมร้อยละ 53 เพศหญิงมีค่านิยมเพื่อตัวเองร้อยละ 28.46 มีค่านิยมเพื่อสังคมร้อยละ 18.24 เพศชายมีค่านิยมเพื่อตัวเองร้อยละ 25.52มีค่านิยมเพื่อสังคมร้อยละ 14.22 จะเห็นได้ว่าวัยรุ่นเพศหญิงมีค่านิยมเพื่อสังคมมากกว่าเพศชายซึ่ง หมายถึงว่ามีการเคารพและปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของสังคมส่วนรวมมองเห็นคุณค่าของผู้อื่นที่อยู่ร่วมกันในสังคมได้ง่าย

การมีและ ไม่มีผู้สูงอายุอยู่ในบ้าน เป็นการศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลต่อบุคคล หรือความสัมพันธ์กันระหว่างบุคคลเป็นการพิจารณาในด้านความรู้สึกที่เกิดขึ้น โดยอาศัยการศึกษาระยะทางทางสังคม โบการ์ดัส (Bogardus, E.S. อ้างในสายหยุด ทองแถม, 2527, หน้า 44) ซึ่งเป็นความสัมพันธ์เกี่ยวข้องที่เป็นความใกล้ชิดหรือความห่างไกลกับสิ่งใด หรือบุคคลใดมีส่วนร่วมทำให้บุคคลมีความรู้สึกที่ดีหรือไม่ดีต่อสิ่งนั้นหรือบุคคลนั้น ๆ ได้ ดังนั้นการมีและ ไม่มีผู้สูงอายุอยู่ในบ้านจึงเป็นลักษณะเดียวกันว่าจะมีความหมายต่อการให้ความรู้สึกที่ดีหรือให้คุณค่าต่อผู้สูงอายุโดยวัยรุ่น (ศรีเรือน แก้วกังวาล, 2534, หน้า 8,54) ครอบครัวไทยปัจจุบันได้เปลี่ยนเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น ทำให้เด็กรุ่นใหม่ไม่ค่อยมีโอกาสใกล้ชิดสนิทสนม หรืออยู่ร่วมที่พักอาศัยเดียวกันกับญาติผู้สูงอายุ การขาดความสัมพันธ์ระหว่างเด็กและผู้สูงอายุนี้ ทำให้เด็กและผู้ใหญ่ขาดทุนเชิงอารมณ์และความคิด ซึ่งกัสตร ลิมานนท์, เกื้อ วงศ์บุญสิน, สุวัฒนา วิบูลย์เศรษฐ์ และ วิพรรณ

ประจวบเหมาะ รุฟโฟโล (2538, หน้า 78) ได้ศึกษาเรื่อง “โครงการศึกษาคครอบครัวไทย” และสรุปผลการวิจัยเบื้องต้นเกี่ยวกับการมีผู้สูงอายุในบ้าน พบว่าผู้ตอบส่วนใหญ่ ทั้งชายและหญิงคิดว่า การมีผู้สูงอายุอยู่ในบ้านดีกว่าการไม่มี เพราะสมาชิกได้รับคำปรึกษาแนะนำ ขณะเดียวกันผู้สูงอายุยังช่วยดูแลบ้านและลูกหลานได้ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของจรรยา สุวรรณทัต, ถัดดาวัลย์ เกษมเนตร, วิลาศลักษณ์ สีลธรรมิ และสุภาพร ลอยด์ (2525, หน้า 29) ซึ่งศึกษาเรื่อง “ทัศนคติของปู่ ย่า ตา ยาย และบิดา มารดา ที่มีต่อกันในเรื่องการอบรมเลี้ยงดูเด็กและผลที่มีต่อลักษณะพฤติกรรมบางประการของเด็ก” พบว่า ในครอบครัวที่ประกอบด้วยบุคคลในช่วงอายุต่างกัน สามช่วง หรือมากกว่านั้น โอกาสที่บุคคลแต่ละวัยจะเรียนรู้จากกันมีโอกาสรียนรู้การดำเนินชีวิตในวัยชรา หรือการเตรียมเข้าสู่วัยชรา ได้อย่างเหมาะสม ลูกหลานจึงได้รับประโยชน์จาก ปู่ ย่า ตา ยาย ดังกล่าว

ดังนั้น การศึกษาเรื่องการยอมรับคุณค่าและบทบาทผู้สูงอายุของเด็กวัยรุ่น ตามแนวคิดทฤษฎีที่กล่าวมาข้างต้น จึงเป็นการศึกษาในลักษณะที่ว่า การยอมรับคุณค่าผู้สูงอายุเป็นการแสดงที่บุคคลแสดงความเห็นชอบร่วมกัน หรือให้ความสำคัญหรือให้คุณค่าของผู้สูงอายุ ในด้านความเป็นผู้ใหญ่หรือผู้อาวุโส และเป็นปูชนียบุคคลที่ถูกหลานหรือผู้อ่อนวัยกว่า ต้องให้การยกย่องสรรเสริญและกตัญญู ทดแทนบุญคุณตลอดไป ส่วนการยอมรับบทบาทผู้สูงอายุนั้นเป็นการศึกษา ถึงความคาดหวัง ต่อบทบาทผู้สูงอายุที่แสดงออกอย่างเหมาะสมตามที่สังคมยอมรับร่วมกัน ได้แก่ บทบาทต่อครอบครัวและบทบาทต่อชุมชนหรือสังคม